

NYERE ENGELSK TYPOGRAFI

AF C. VOLMER NORDLUNDE

TIL hver sin Tid har de forskellige Lande i det vest- og mellemeuropæiske Kulturcentrum, og for Sydeuropas Vedkommende Italien, været de førende indenfor Bogtrykkunsten. Bøgerne fra de bedste Bogtrykkerier blev efterlignet, idet Skrifterne blev kopierede, og Europas Bogproduktion stod under deres Indflydelse. Naar een Periode var ved at ebbe ud, kom der en ny Skrift, som samlede Tiden om sig, og da dens Mester ofte forenede Skriftegneren og Bogtrykkeren i een Person, blev han Skaberen af

GREAT PRIMER ROMAN.

Quousque tandem abutêre, Catilina, patientia nostra? quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia? nihilne te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? patere tua consilia non sentis? constrictam jam omnium horum conscientia teneri conjurationem tuam non vides? q
A B C D E F G H I J K L M N O P

CASLON ANTIKVA. A specimen of printing types by W. Caslon & Son.
London 1764.

Jagen efter Ornamerter, der forestillede de forunderligste Ting. Kataloger fra Halvfemserne taler for sig selv.

I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede havde England en kort Tid Føringeren, da WILLIAM CASLONS Antikva fortrængte de hollandske Skrifter, der var sjusket tegnede og daarligt støbte. – Efter Overleveringen skal Caslon under Aftrykket af en græsk Skrift, han havde tegnet, have trykt sit Navn med Antikva Versaler, der vakte Kenderes Interesse i saa høj Grad, at de fik ham til at tegne og støbe en Skrift som disse Bogstaver. Efter at han havde arbejdet herpaa fra c. 1720 til 1726, var Caslon-Antikvaen færdig til Udsendelse. Skønt den var stærkt paavirket af de hollandske Skrifter, var den dog selvstændig, præget af Haandværkeren, der med kunstnerisk Begavelse yder det ypperste; der fortrolig med sin Teknik uden at være bundet af Teorier giver Udtryk for sit Folks Smag. Der har i de senere Aar været ført lærde Diskussioner om, hvad det egentlig er, der giver Caslon-

Bøger, der trods senere Tidens stadig fuldkommere Teknik forblev uopnaaede. Om man følger Bogtrykkunstens Udvikling gennem Aarhundrederne, ser man dog, at den i det hele fjerner sig fra de første Bogtrykkeres Forbillede, den skrevne Bog, og derfor bliver mere og mere dekadent for at naa sit Lavmaal i Slutningen af det 19. Aarhundrede. Hvad Skriftstøberierne den Gang ydede, var ikke godt, det varen hovedløs Søgen efter »mærkelige« Skrifter, en

Antikva dens *Charme*, og *Meningerne* har været delte, men ingen har kunnet komme udenom, at det er den Skrift, de engelsktalende Lande har sat i Højsædet; det bedste Bevis for dens Førerstilling giver iøvrigt de mange Skrifter, der er tegnet med den som Forbillede, men af hvilke ikke een kommer op paa Siden af Originalen.

Den store Succes, der blev William Caslons Antikva til Del, ansporede naturligvis andre af hans Tids Mænd til ogsaa at forsøge sig paa Skrifttegningens Omraade. Den mest kendte blev JOHN BASKERVILLE, hvis Antikva første Gang blev anvendt 1757 i en Udgave af *Virgil*. Denne Skrift var strengere og spinklere end Caslons, og skønt den virkede ret kedeligt, blev den grundlæggende for de følgende Aartiers Skriftsnit. Baskerville, der selv trykte Bøger, fik megen Anerkendelse af sin Tids Bogelskere, men efter hans Død 1775 tabte Interessen for hans Skrift sig hurtigt. Matricerne, der ikke fandt Købere i England, blev solgt til Frankrig, og trods ivrige Efterforskninger i vor Tid har det ikke været muligt at finde ud af, hvor de tilsidst er havnet.

Fra Slutningen af det 18. til Midten af det 19. Aarhundrede gik den engelske Typografi jævnt tilbage. Caslons Antikva gik helt af Mode, og Matricerne blev magasinerede. Skrifterne blev spinkle, Mellemrummet mellem Linierne øgedes, og Bøgerne blev mere og mere holdningsløse; Trykket var som Regel slet, da Bogstavernes fine Streger læderedes efter kort Tids Brug.

Men Fornyelsen kom, ogsaa denne Gang fra en enkelt Mand. Det var Englænderen WILLIAM MORRIS, hvis kraftfulde Skrifter og smukke Ornamenter var en Protest mod Tidens Typografi. Det blev en Indsats, der fik gennemgribende Betydning for Nutidens Bogkunst. De engelske Privatpresser, der ret hurtigt opstod, efter at Morris havde udsendt de første Bøger fra sit Værksted *Kelmscott Press*, havde nok hver sine Virkemidler, men Maalet var dog fælles for dem alle: Bogens Forædling. Bogtrykkere og Forlæggere i de engelsktalende Lande blev revet med af denne Fornyelsens Strøm, og den engelske Litteraturs store Udbredelse i Forbindelse med den Ensartethed, der præger disse Bøgers typografiske Udstyr, har haft og har stadig en stor Indflydelse paa vor Tids Typografi, ganske særligt paa Amerikas og Tysklands.

Gennembruddet i den nyere engelske Typografi kan altsaa tidfæstes ved William Morris. Dog kan man før hans Tid skimte en ny Retning i Bøger, hvis Typografi søgte tilbage til den gode Periode i det 18. Aarhundredes engelske Bogtryk.

Denne nye Tid indvarsledes, da Forlæggeren Pickering henvendte sig til Indehaveren af *Chiswick Press*, Whittingham, for at planlægge Udgivelsen af *Juvenals* og *Persius* Satirer, hvortil Pickering ønskede en Skrift fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. De bestemte sig for Caslon-Antikva, og Skriftstøberiet fandt de gamle Matricer frem. Det blev dog ikke Satirerne, men »*The Diary of Lady Willoughby*«, der udkom 1844, der fik Æren af at blive den historiske Bog i nyere engelsk Bogtryk; dens historiske Betydning ligger dog kun i Anvendelsen af Caslon-Antikva, for dens typografiske Udstyr er ikke forbilledligt.

Det er ikke sandsynligt, at hverken Pickering eller Whittingham har anet, at Caslon-Antikvaen skulde genopstaa som den nationale engelske Skrift; Formaalet med at vælge den har vel kun været at skaffe en Skrift, som ikke var i enhver Bogtrykkers Besiddelse, en Skrift, der ved sin Sjældenhed understregede, at den udsendte Bog var noget for sig; men der skete det samme, som da Caslon-Antikva kom frem 100 Aar før: den slog an, og Pickering var ikke sen til at udnytte Begejstringen. Han udsendte i de følgende Aar mange Værker, trykt med Caslon, der blev støbt i alle Grader, og Chiswick Press udførte de fleste af disse Bøger, af hvilke navnlig en Serie 16mo Udgaver staar højt i teknisk Udførelse.

De smalle, tynde Skrifter blev anvendt mange Aar endnu – slides op skulde de jo, og desuden er det kostbart at anskaffe en helt ny Brødskrift – men deres Herredømme var brudt, og selv om Caslon i vor Tid ikke findes som Brødskrift i alle engelske Bogtrykkerier, er der næppe et af dem, der ikke i det mindste kan sætte en Titel med den eller en anden af de mange andre Skrifter af samme Karakter.

Denne jævne Udvikling fremefter, der fandt Sted i Slutningen af det 19. Aarhundrede, havde vel som i andre Lande faaet et noget tilfældigt Præg, om de engelske Bogtrykkere ikke havde faaet Læremestre, hvis Arbejder kom til at staa som sin Tids ypperste, og som næppe saa snart overgaas. Det var Privatpresserne, særlig Kelmscott Press, Doves Press og Ashendene Press, hvis Bøger ganske vist var saa kostbare, at kun velhavende Folk kunde købe dem, men hvis Indflydelse naaede langt ud.

Den allerførste meget beskedne Begyndelse blev gjort af Dr. DANIEL, som oprettede et Privattrykkeri i 1845 og efter 1877 begyndte at trykke Bøger med Fellskriften, en hollandsk Skrift, der var foræret til Oxford Universitetet af Biskop FELL c. 1672. Om Dr. Daniel ikke havde været den første, der fandt Fell-Skriften frem, var hans Navn vel blevet glemt, for hverken Sætningen eller Trykningen af hans Bøger var god. Bogstaverne er præget i Papiret og Typografien er som Tidens, men alligevel ser man Forsøget, aner Ønsket om at udføre noget smukt.

Den næste i Rækken var William Morris, hvis Program kort og klart er udtrykt i en Afhandling om *Kelmscott Press*: »Note by William Morris on his aims in founding the Kelmscott Press«, som han indleder med at sige: »Jeg begyndte at trykke Bøger i det Haab at frembringe noget, der skulde have en bestemt Fordring til Skønhed, samtidig skulde de være lette at læse og ikke trætte Øjet eller forstyrre Læserens Forstaaelse ved Bogstavernes excentriske Form.« Disse Ord udtaltes af en Mand, som foruden at have studeret det 15. Aarhundredes Bøger indgaaende, tillige havde skrevet og illumineret to Bøger, der i Skriftens Skønhed og Miniaturernes omhyggelige Udførelse staar meget højt. Desuden havde han, før han oprettede Kelmscott Press i 1891, hos *Chiswick Press* ladet trykke et Par Bøger, der var sat med en Efterligning af en gammel Baseler Skrift; skønt Morris var tilfreds med Resultatet, var han dog klar over, at han maatte have sit eget Værksted, hvis han skulde naa alt, hvad han ønskede.

Den første Skrift, der blev anvendt i Kelmscott Press, var en Antikva,

tegnet paa Grundlag af en Type, den venetianske Bogtrykker Nicolaus Jenson anvendte i Slutningen af det 15. Aarhundrede til en Persius-Udgave, men megen Lighed er der ikke mellem de to Skrifter. *Golden Type* blev meget kraftigere og tungere. Dens jævne Overgange fra Bogstavernes tykke

never without some definite reason, such as marking some special piece of printing. The only leading I have allowed myself is in some cases a 'thin' lead between the lines of my Gothic pica type: in the Chaucer and the double-columned books I have used a 'hair' lead, and not even this in the 16mo books. Lastly, but by no means least, comes the position of the printed matter on the page. This should always leave the inner margin the narrowest, the top somewhat wider, the outside (fore-edge) wider still, and the bottom widest of all. This rule is never departed from in mediæval books, written or printed. Modern printers systematically transgress against it; thus apparently contradicting the fact that the unit of a book is not one page, but a pair of pages. A friend, the librarian of one of our most important private libraries, tells me that after careful testing he has come to the conclusion that the mediæval rule was to make a difference of 20 per cent. from margin to margin. Now these matters of spacing and position are of the greatest importance in the production of beautiful books; if they are properly considered they will make a book printed in quite ordinary type at least decent and pleasant to the eye. The disregard of them will spoil the effect of the best designed type.

It was only natural that I, a decorator by profession, should attempt to ornament my books suitably: about this matter, I will only say that I have

5

GOLDEN TYPE. W. Morris, A note on his aims in founding the Kelmscott Press. 1898.

til de tynde Linier og dens bløde, afrundede Linieføring virker tiltalende, men de noget for korte Underlængder besværliggør Læsningen. Skriften var tegnet til *The Golden Legend*, men blev første Gang anvendt i *The Glittering Plain*, der udkom i 1891. Skønt Morris, allerede da de første Prøve-tryk af Skriften forelaa, overfor en Ven udtalte sin Glæde over det opnaede Resultat, har han dog næppe følt sig helt tilfredsstillt. I den omtalte Afhandling, hvor han nævner *Golden Type*, tilføjer han: »men jeg følte, at

jeg ogsaa maatte have en gotisk Skrift«. Han stillede sig som Opgave at tegne en, der var mere læselig end det 19. Aarhundredes, og fandt at Skrifterne, som var anvendt af Schöffer i Mainz, Mentelin i Strassburg og Günther Zainer i Augsburg, opfyldte Betingelserne, samtidig med at deres kraftige Tegning gav en fast og stærkt markeret Kolumne. Morris tegnede paa dette

**Nyghtyngale, thou spekest wonder feyre,
But, for al that, the sothe is the contreyre;
for loving in yonge folke is but rage,
And in olde folk hit is a grete dotage,
Who most hit useth, most he shal apeyre.**

**for therof cometh mony an hevinesse,
Sorow and care, and mony a grete seknesse,
Dispite, debate, angre, and envye,
Repreve and shame, untrust, and jelosye,
Pride, and myschefe, povert, and wodenesse.**

**What! Lovyng is an office of dispaire,
And oon thing is therin that is not faire;
for who that geteth of love a lytil blysse,
But if he be alway therby ywysse,
He may ful sone of age have his haire.**

**And, therfor, Nyghtyngale, holde thee nye;
for, leve me wel, for al thy loude crye,
If thou fer or longe be fro thy make,
Thou shalt be as other that be forsake,
Then shalt thou haten love as wele as I.**

40

TROY TYPE. The floure and the leafe. Kelmscott Press 1896.

Grundlag *Troy Type*, der allerede var færdigstøbt i 1891. Den blev anvendt i *The Historyes of Troye*, der udkom 1892, og som tillige indeholdt det første Færdigtryk af *Chaucer Type* i Noterne. Denne sidste Skrift, der er en mindre Grad af *Troy Type*, blev støbt, fordi Morris' Hovedværk *Chaucer-Udgaven* ellers vilde være bleven for stor.

Ingen af disse to Skrifter er gode som Bog-Skrifter betragtet, dertil er de for sorte, og desuden virker den mindre *Chaucer Type* noget urolig, men

de er overordentlig dekorative; Morris anvendte begge Skrifter meget og foretrak dem for Golden Type.

Selv om Skrift og Ornament danner et uløseligt Hele i Morris' Bogproduktion – kun ganske faa Bøger er uden Ornament – og man derfor ikke ret vel kan tale om en Bog fra Kelmscott Press uden at behandle begge

not see how these can be better spent than in making life cheerful & honourable for others and for ourselves; and the gain of good life to the country at large that would result from men seriously setting about the bettering of the decency of our big towns would be priceless, even if nothing specially good befell the arts in consequence: I do not know that it would; but I should begin to think matters hopeful if men turned their attention to such things, and I repeat that, unless they do so, we can scarcely even begin with any hope our endeavours for the bettering of the Arts. (from the lecture called The Lesser Arts, in Hopes and fears for Art, by William Morris, pages 22 and 33.)

70

CHAUCER TYPE. W. Morris, A note on his aims in founding the Kelmscott Press. 1898.

Dele, er der dog i det rent typografiske saa meget grundlæggende, at man kan have stort Udbytte af at studere denne ene Ting. – Det nye og betydningsfulde ved Morris' Virksomhed ligger i, at han gaar tilbage til Haandskrifterne og de først trykte Bøger og tager dem som Forbillede ved Tilrettelæggelsen af sine Bøger. Hovedpunkterne i denne lidet paaagtede, men vigtige Del af Bogtrykkerens Arbejde har han sammenfattet i den omtalte »Note by William Morris«: »Jeg fandt, at jeg skulde tage særligt Hensyn til

følgende Ting: Papiret, Typens Form, Bogstavernes, Ordenes og Liniernes rigtige Mellemrum; og endelig det tryktes Anbringelse paa Siden.« – I den første Kelmscott-Bog var alt dette i Orden, alt var gennemdiskuteret og gennemprøvet med EMERY WALKER, og nogen Forandring i disse Grundregler fandt ikke Sted. – Det er Morris' store Fortjeneste, at han har vist sin Tids Bogtrykkere, hvordan en Bog skal være, og det kan ingen tage fra ham, hvad man saa mener om hans Bøger. Hvad de øvrige Privatpresser end har ydet af god Typografi, gaar de dog alle den Sti, Morris har traadt, og ingen har overgaaet ham.

Satsen i Kelmscott-Bøgerne er overordentlig omhyggelig, og Trykningen, der var særlig vanskelig, fordi Træsnit og Skrift skulde trykkes samtidig,

✿ **HERE ends this edition of *Spiritual Poems*, chiefly done out of several languages by John Gray. With frontispiece and border designed and cut on the wood by Charles Ricketts, under whose supervision the book has been printed at the Ballantyne Press.**

Sold by Messrs. Hacon & Ricketts, lii Warwick Street, near Regent Street, London. mdcccxcvi.

VALE FOUNT. John Gray, *Spiritual Poems*. London 1896.

er uden Lyde; særlig er Pergamenteksemplarerne smukke – smukkere end nogen af de andre Privatpressers. Til Initialerne anvendte Morris kun rød og blaa Farve, men ganske vist Farver, som man ikke kender i det daglige – lysende og kraftige staar de mod det dybsorte Tryk.

Da Morris døde i 1896, overgik hans Skrifter til »The Trustees of the Kelmscott Press«, der kan give Tilladelse til deres Anvendelse, naar det gælder Trykningen af en Bog, man kan antage, Morris selv vilde have udgivet, og naar man har Sikkerhed for, at Udførelsen bliver Mesteren værdig.

Den, der baade i Tid og Tendens staar Kelmscott Press nærmest, er *Vale Press*, der blev grundlagt af CHARLES RICKETT. Han tegnede tre Skrifter: *The Vale Fount*, der er stærkt paavirket af Golden Type, men virker mere paatrængende, *The Avon Fount*, der har meget af de første italienske Skrifters Elegance, og endelig *The Kings Fount*, der er interessant som et Experiment ved Anvendelse af Uncialformer i enkelte af de smaa Bogstaver. Alle Ricketts Bøger blev trykt i *Ballantyne Press*. De fleste af dem er ornamenterede, men trods det han var en dygtig Tegner, evnede han ikke at samarbejde Dekoration og Skrift til et Hele. I en lille Bog, han udgav: »A Defence of the Revival of Printing«, behandler han bl. a. Bøgers Udseende og opstiller som sit Ideal, at Bøgerne skal være »fulde af Lys«. Selv formaaede han ikke at frigøre sig saa meget fra Morris' Indflydelse, at hans Bøger blev det, han stræbte at gøre dem til. – Ved en Ildebrand i Ballantyne Press blev næsten alle Træsnittene ødelagt, og da Ricketts ikke vilde

begynde helt forfra, sluttede han Vale Press' Virksomhed, idet han lod sine Skrifter og Matricer indsmelte.

Med langt større Sikkerhed virker Bøgerne fra *Doves Press*, der blev grundlagt i 1900 af T. J. COBDEN-SANDERSON og EMERY WALKER. Doves Press

✠Ejusmodi fabulæ vibrabant, quum Trimalchio intravit, et, detersa fronte, unguento manus lavit, spatioque minimo interposito: Ignoscite mihi (inquit), amici, multis jam diebus venter mihi non respondit: nec medici se inveniunt; profuit mihi tamen malicorium, et tæda ex aceto. Spero tamen jam ventrem pudorem sibi imponere; alioquin circa stomachum mihi sonat, putes taurum. Itaque, si quis vestrum voluerit suæ rei causa facere, non est quod illum pudeatur. Nemo nostrum solide natus est. Ego nullum puto tam magnum tormentum esse, quam continere. Hoc solum vetare ne Jovis potest. Rides, Fortunata! quæ soles me nocte desomnem facere. Nec tamen in triclinio ullum vetui facere quod se juvet: et medici vetant continere; vel, si quid plus venit, omnia foras parata sunt: aqua, lasanum, et cetera minutalia. Credite mihi, anathymiasis si in cerebrum it, in toto corpore fluctum facit. Multos scio sic periisse, dum nolunt sibi verum dicere. Gratias agimus liberalitati indulgentiæque ejus, et subinde castigamus crebris potiunculis risum. Nec adhuc sciebamus nos in medio lautitiarum, quod aiunt, clivo laborare. Nam commundatis ad symphoniam mensis, tres albi sues in triclinium adducti sunt, capistris et tintinnabulis culti, quorum unum bimum nomenclator esse dicebat, alterum trimum, tertium vero jam senem. Ego putabam, petauristarios intrasse, et porcos, sicut in circulis mos est, portenta aliqua facturos. Sed Trimalchio, exspectatione discussa: Quem, inquit, ex eis vultis in cœnam statim fieri? Gallum enim gallinaceum, phasianum, et ejusmodi nænias rustici faciunt: mei coci etiam vitulos, aeno coctos, solent facere. Continuoque cocum vocari jussit, et, non exspectata electione nostra, maximum natu jussit occidi; et clara voce: Ex quota decuria es? Quum ille, ex quadragesima, respondisset: Emititius, an, inquit, domi natus es? Neutrum, inquit cocus, sed testamento Pansæ tibi relictus sum. Vide ergo, ait, ut diligenter ponas; si non, te jubebo in decuriam villicorum conjici. Et quidem cocus, potentiæ admonitus, in culinam obsonium duxit.

CAPUT XLVIII.

✠Trimalchio autem miti ad nos vultu respexit; et, Vinum, inquit, si non placet, mutabo: vos illud, oportet, bonum faciatis. Deorum beneficio non emo, sed nunc, quidquid ad salivam facit, in suburbano nascitur meo, quod ego adhuc non novi. Dicitur confine esse Tarracinensibus et Tarentinis. Nunc conjungere xxxvii

AVON FOUNT. C. Ricketts, Bibliography of the Vale Press. London 1904.

arbejdede kun med een Skrift, *Doves Type*, hvis Forbillede var Nicolaus Jensons Antikva, men da alle Uregelmæssigheder er omhyggeligt fjernede, er den blevet noget stiv og ensformig, og de spidse Underlængder i de smaa y virker paa trængende og forstyrrende i engelsk Sats, hvor dette Bogstav bruges meget.

Som William Morris havde ogsaa Cobden-Sanderson sit Program, som

han behandler i et Katalog fra 1908, hvor han bl. a. skriver, at »Typografiens Pligt er at meddele Forestillingen den Tanke, Forfatteren ønsker, og dette bør opnaas snarere ved Tilrettelæggelse af Bogen som et Hele end ved en stadig Udsmykning Side efter Side«. Dette var en klart udtalt Mod-

Quare non facimus? Tum ego, toties excitatus, plane vehementer exandui, et reddidi illi voces suas: Aut dormi, aut ego jam patri dicam.

CAPUT LXXXVIII.

✠ Erectus his sermonibus, consulere prudentiores cœpi ætates tabularum, et quædam argumenta mihi obscura, simulque causam desiderii præsentis excutere, quum pulcherrimæ artes periissent, inter quas pictura ne minimum quidem sui vestigium reliquisset. Tum ille: Pecuniæ, inquit, cupiditas hæc tropica instituit. ✠ Verum, ut ad plastas converterar, Lysippum, statuæ unius lineamentis inhærentem, inopia exstinxit: et Myron, qui pæne hominum animas ferarumque ære comprehendit, non invenit heredem. At nos, vino scortisque demersi, ne paratas quidem artes audemus cognoscere; sed, accusatores antiquitatis, vitia tantum docemus et discimus. Ubi est dialectica? ubi astronomia? ubi sapientiæ consultissima via? Quis, inquam, venit in templum, et votum fecit, si ad eloquentiam pervenisset? quis, si philosophiæ fontem attingisset? Ac ne bonam quidem valetudinem petunt: sed statim, antequam limen Capitolii tançant, alius donum promittit, si propinquum divitem extulerit: alius, si thesaurum effoderit: alius, si ad trecenties HS. salvus pervenerit. Ipse senatus, recti bonique præceptor,

xxxix

KING'S FOUNT. C. Ricketts, Bibliography of the Vale Press. London 1904.

sætning til Morris' Opfattelse, og han gennemførte sin Anskuelse uden Vaklen. Cobden-Sandersons Bøger er Typografi i Renkultur, hvis eneste Udsmykning er Initialer (uden Ornamentering), der blev trykt i rød eller blaa Farve. Ellers kun Doves Type i samme Grad til Titler, Tekst og Marginaler. – Derimod bliver man skuffet, hvis man venter at finde nogen Afveksling i Bøgernes Tilrettelæggelse. Af de 25 Bøger, der er anført i Doves Press

Katalog 1912, er de 23 trykt i et lille Kvartformat, men de er alle et Mønster paa omhyggeligt Arbejde, og den lyse Skrift giver dem et Præg af Skøn-

Qui Judica- in this matter I shall examine hereafter (it being need-
tis Terram ful first to define the nature of value); proceeding then
to consider within what practical terms a juster sys-
tem may be established; & ultimately the vexed ques-
tion of the destinies of the unemployed workmen.
Lest, however, the reader should be alarmed at some
of the issues to which our investigations seem to be
tending, as if in their bearing against the power of
wealth they had something in common with those
of socialism, I wish him to know, in accurate terms,
one or two of the main points which I have in view.
Whether socialism has made more progress among
the army and navy (where payment is made on my
principles), or among the manufacturing operatives
(who are paid on my opponents' principles), I leave
it to those opponents to ascertain and declare. What-
ever their conclusion may be, I think it necessary to
answer for myself only this: that if there be any one
point insisted on throughout my works more freq-
uently than another, that one point is the impossibi-
lity of Equality. My continual aim has been to show
the eternal superiority of some men to others, some-
times even of one man to all others; and to show also
the advisability of appointing such persons or person
to guide, to lead, or on occasion even to compel and
subdue, their inferiors according to their own better
knowledge and wiser will. My principles of Political
Economy were all involved in a single phrase spoken
three years ago at Manchester: "Soldiers of the Plough-

58

DOVES TYPE. J. Ruskin, Unto this last. Doves Press 1907.

hed, der naar sit højeste i Bibelen, det største Værk der blev udsendt, hvor ikke blot Skriftstørrelsen passer til Formatet, men hvor den enkle rene Type kommer fuldtud til sin Ret og passer til Formaalet. — I 1909 ophørte Samarbejdet mellem Cobden-Sanderson og Emery Walker, og 1916 ud-

sendtes den sidste Bog fra Doves Press, hvorefter Cobden-Sanderson hældte al sin Skrift ud i Themsen.

Kelmscott Press og Chaucer – er der noget, der hører sammen i ens Bevidsthed, saa er det vel disse to Navne, og hvad kender man saa af Chaucer? Som Regel kun Siden med den pragtfulde Tegning og det store Initial, og ud fra det danner man sig uvilkaarlig sin Dom om Kelmscott Press: Overlæst Udsmykning. – Og af Doves Press ser man et Opslag af Bibelen eller maaske en Gengivelse af *The Ideal Book*, og man beundrer denne mesterlige Typografi, der helt forsager Kunstnerens hjælpende Haand. Ja, det er næsten, som om Bogen fra Doves Press kigger over paa Chaucer og tænker: Jeg takker dig, Herre, at jeg ikke er som denne.

Men om Lykken saa er en gunstig, og man sidder i Ro og Mag og ser paa

THE ASHENDENE PRESS

will shortly have ready for publication

I FIORETTI DI SAN FRANCESCO

the Italian text, with 54 woodcut illustrations from drawings by Charles M. Gere. The book consists of viij. & 240 pages measuring about eight & three-quarter by six inches. It will be bound in limp vellum with silk ties.

SUBIACO TYPE. Prospectus, Ashendene Press 1922.

er Skrift, Format og Placering nøjagtig den samme, og man kommer ikke ret langt hen i Rækken, før man begynder at skumle: hvad er der blevet af de smukke Ord om at tilpasse Typografien efter Indholdet? Meget lidt. Men Originalerne fra Kelmscott Press, dem tager man frem igen – de lever ganske anderledes. Man fornemmer, hvordan Morris og hans Medhjælpere har arbejdet for stadig at trænge længere ind i den sorte Kunsts Mysterier. Der er vel nok lidt for mange Ornamentter, men ypperligt er de arbejdet sammen med Skriften, og Sætningen og Trykningen er forbilledlig i alle Henseender.

C. H. ST. JOHN HORNBY, der grundlagde *Ashendene Press* i 1895, trykte sine første Bøger med Caslon- og Fell-Skrifterne, men det var først da han fik sin egen Skrift, *Subiaco*, at hans Bøger kom op paa Siden af Kelmscott Press og Doves Press. – Skriften, der blev tegnet af EMERY WALKER og SIDNEY COCKERELL, fik Navn efter det Kloster i Italien, hvor Pannartz trykte sine første Bøger i det 15. Aarhundrede med den Skrift, der nu blev taget til Forbillede. Den første Bog med *Subiaco* var en Dante-Udgave i Oktav, der udkom 1902. I Aaret 1909 udkom en ny Dante-Udgave i Kvart, der er den bedste af de Bøger, Trykkeriet hidtil har udsendt, og som sammen med Morris' Chaucer og Bibelen fra Doves Press regnes for at være de ypperste Bøger, der er trykt siden det 15. Aarhundrede. *Subiaco's*

de originale Tryk – blot en halv Snes fra hver af Presserne – saa faar man et andet Syn paa Sagen. For vel er den første Doves Press Bog, man aabner, smuk, dens Typografi ren og ædel, Skriften let læselig og Kolumnens Placering paa Papiret ypperlig – men i den næste Bog og alle de følgende

Kraft og dens gotiske Karakter minder noget om Troy og Chaucer Type, men den er lettere læselig og virker ikke saa tungt. Dels er Underlængderne saa store, at Linieafstanden svækker det sorte Satsbillede, og dels

has shown any thing, it has shown how in every branch of Art and Craft, one leading motive, inspired and guided, it may be, by some specially skilled master, prevails. Regarded from the narrower standpoint the object of the Guild of Handicraft is to supply to this end a human and economic machinery.

ENDEAVOUR TYPE. An endeavour forwards the teaching of John Ruskin and William Morris. Essex House Press 1901.

er illustrerede med Træsnit, og i dem alle findes haandtegnede Initialer, der er af en vis dekorativ Virkning, men ofte virker paaklistrede, fordi Ujævnhederne i deres Tegning kontrasterer for stærkt mod den regelmæssige Skrift.

Mange andre har forsøgt sig paa det bibliofile Bogtryk, efter at Morris havde udført det grundlæggende Arbejde. Enkelte af dem, som f. Eks. *Essex House Press*, er helt ude i Karikaturen med en Skrift – *Endeavour Type* –, der i sig selv ikke er heldig, og som er forværret ved mærkelige Kruseduller; Bøgerne er teknisk set ufuldkomne. – Men blandt disse smaa Trykkerier, der fører en ret ubemærket Tilværelse, er der et enkelt, hvis Teknik staar meget højt: *LUCIEN PISSARO'S Eragny Press*. Pissaro, der er Franskmand, flyttede til England, da han ikke mødte nogen større Forstaaelse hos sine Landsmænd. Her kom han i Forbindelse med Ricketts, der stod ham bi med Raad og Daad og lod ham anvende Vale Type, til han fik tegnet sin egen Skrift, *Brook Type*, der har megen Lighed med Vale Type, men er langt friere og smukkere behandlet. Det fremherskende i Pissaros Bøger er Illustrationerne, Træsnit, der er trykt i flere Farver med en enestaaende god Teknik. Farvernes Samstemmen er overordentlig fin, og Teksten indtager en saa ringe Plads, at den ikke virker forstyrrende. Ofte forekommer det en, at han er for langt ude i Eksperimentet med sin Sats, men man til-

giver Skriftbilledets afrundede Former større Smidighed. *Ashendene Press* Bøger er en Mellemting mellem *Kelmscott* og *Doves Press*. Et Par af Bøgerne

☉ PREFACE. ☉

THE legend of the Descent of Ishtar forms part of the twelve tablets of the famous «Deluge Series» found (in fragments) in the library of Ashurbanipal at Nineveh. The Seventh Tablet relates the journey of Ishtar, Goddess of Love and Life, to the Under World in search of her husband, Tammuz; her detention there by Allat, Queen of the Dead; and the subsequent intervention of the Great Gods to obtain her release, which is unwillingly conceded. The closing lines of the Tablet are so mutilated that their sense is obscure, but it seems probable that the Goddess was obliged to return to the Upper World without fulfilling her quest. The legend is of great antiquity, dating from some two thousand years before Christ, and, together with the ceremonies practised yearly by the peo-

BROOK TYPE. D. White, The descent of Ishtar. Eragny Press 1903.

giver det gerne, fordi man bag de mange Forsøg føler den stadig søgende. — Alle hans Bøger er holdt i et lille Format, og det er muligvis af den Grund, han ikke er blevet saa berømt som de andre.

Naar man betragter Reproduktionerne, der er vedføjet denne Artikel, og derigennem søger at danne sig en Forestilling om de forskellige Privatpressers Skrifter, maa man tage sin Fantasi til Hjælp og tænke sig dem trykt paa haandgjort Papir med en særlig dyb, sort Farve, der kun kan anvendes til Bogtryk, naar Trykningen foregaar i Haandpresse, og derfor ikke ses selv i de bedste af de Bøger, der trykkes paa Hurtigpresse. Af de mange Gengivelser, der findes af Privatpressernes Bøger, faar man derfor kun en omtrentlig Forestilling om deres Særpræg, og man maa være varsom med at foretage en virkelig Bedømmelse, før man har set Originalerne.

Englændernes Interesse for Bogtryk blev vakt gennem Privatpressernes Virksomhed, og Resultaterne viste sig ret hurtigt i det daglige Arbejde, naar det gjaldt Trykningen af gode Bøger. Ganske vist kom ingen af Privatpressernes Skrifter i noget Skriftstøberis Besiddelse, og Kopierne var saa slette, at de ikke formaaede at gøre sig gældende, men en Række dygtige Mænd tog Studiet af den første Tids Bogtrykkunst op, nogle af dem tegnede ypperlige Skrifter paa Grundlag af det 15. Aarhundredes italienske Bøger, og dette Arbejde skaffede Respekt for den godt trykte Bog.

Bogtrykkerne selv fik lært, at Kolumnens Størrelse skal staa i et vist Forhold til Papirformatet, at Mellemrummet mellem Ordene ikke maa være for stort, og at Afstanden mellem Linierne maa reguleres med ligelig Hensyntagen til Skriftstørrelse og Format.

Interessen for bibliofile Bøger blev naturligvis ogsaa udnyttet forretningsmæssigt af engelske Forlæggere, og et af de interessanteste Foretagender i den Retning er det, *The Medici Society* har sat i Gang. Dette Forlag er delt i to Afdelinger, en for almindelige og en for bibliofile Bøger; disse sidste sættes med *Riccardi Type*, tegnet af HERBERT P. HORNE. Værkerne fra denne Afdeling, der kaldes *Riccardi Press*, er ikke meget selvstændige og virker til Tider lidt anstrengt bibliofile, hvorimod de almindelige Bøger i al deres Fordringsløshed ofte er udmærket Bogarbejde.

En Bedømmelse af Typografien i den godt udførte engelske Bog er som Regel ret vanskelig, da det i nogen Grad beror paa Tilfældighed, hvad man faar at se, naar man ikke opholder sig i Landet længere Tid, men en Udstilling af engelske Bøger fra det 20. Aarhundrede, der blev afholdt i London i 1923, gav en ret god Vejledning. Udstillingen omfattede c. 300 Bøger, af hvilke kun et Faatal gjorde Fordring paa at være bibliofile, medens Resten var Repræsentanter for det gode daglige Bogtryk.

Langt over Halvdelen af Bøgerne var sat med Caslon, Old Style, Fell-Antikva eller en anden af de mange Skrifter, som hører til en af disse Grupper. Noget ensformigt virkede de, men det er denne stadige Anvendelse af et bestemt Skriftsnit, der er den moderne engelske Typografis Styrke og giver Bøgerne en fast Form, indenfor hvilken der er mange Variationer. Naar mange Bogtrykkerier anvender samme Skriftkarakter, bliver Skriften gennemprøvet, og den bedste Anvendelse fæstner sig. Der dan-

ner sig en Grundregel for Typografien, som de dygtigste Bogtrykkerier kan uddybe, medens den store Mængde uden at tage meget Fejl kun behøver at kopiere, og det samlede Lands Bogproduktion drives derved i Tidens Løb op til en ret høj Kultur.

Der var i Bøgerne paa Udstillingen ikke blot en overordentlig Sikkerhed i Forholdet mellem Kolumne og Papirformat og i Kolumnens Placering paa Papiret, men tillige i Valget af Skriftstørrelse og Liniemellemrum. De første to Ting kan man som Regel regne sig til, men de to sidste afhænger helt og holdent af et Skøn, som kræver indgaaende Kendskab til Skriften og stor Erfaring, og den udstrakte Anvendelse af en stor Skriftgrad til Oktavformat, som fandtes i flere af de udstillede Bøger, var næppe altid faldet saa godt ud, om ikke mange Aars Erfaring havde ligget til Grund for Valget.

DE BELLO GALLICO

litibus ab latere impetus fieri posset, omnem eam materiam quae erat caesa conversam ad hostem conlocabat et pro vallo ad utrumque latus extruebat. Incredibili celeritate magno spatio paucis diebus² confecto, cum iam pecus atque extrema impedimenta a nostris tenerentur, ipsi densiores silvas peterent, eius modi sunt tempestates consecutae uti opus necessario intermitteretur et continuatione imbrium diutius sub pellibus milites contineri non possent.³ Itaque vastatis omnibus eorum agris, vicis aedificisque incensis, Caesar exercitum reduxit et in Aulericis Lexoviisque, reliquis item civitatibus quae proxime bellum fecerant, in hibernis conlocavit.

RICCARDI TYPE. Caesar, De bello Gallico. Medici Society, London 1914.

Saa man nærmere til, var Ensformigheden dog kun tilsyneladende. De ledende Kolumnetitler, som Englænderne anvender meget, giver Bogtrykkerne Anledning til mange Forsøg, og de forstaar at udnytte dem som en dekorativ Udsmykning, der ikke har meget tilfælles med de smaa forskræmte Linier, man finder i danske Bøger. Der var Antikva i en lidt større Grad end Brødskriften, der var almindelig Kursiv og Kursiv med de morsomme Udløbere, der findes i Caslon, og som virker forfriskende, naar de anvendes med Varsomhed; men der var ogsaa nogle Bøger, hvor Bogtrykkeren havde vovet sig til at anvende den nationale gotiske Skrift, og de var ikke heldige, da det meget kraftige Snit i altfor høj Grad dominerede Siden. I enkelte Bøger var den ledende Kolumnetitel sat som Marginal med Bogens Skrift, og dels til Adskillelse, dels til Pynt var den trykt i en anden Farve; det var vel nærmest et Forsøg paa at bevare Kolumnens Ensartethed, men det modvirkede sin Hensigt.

Indenfor selve Kolumnen giver Poesi og Skuespil den eneste Mulighed for at foretage Eksperimenter. Det er i sig selv en vanskelig Opgave at faa

et godt Resultat af disse to Satsarter, og der var prøvet meget, navnlig i Skuespillene, men der var trods alle Forsøg med Anbringelse af Personnavne og Sceneanvisninger ikke naaet noget, der kan siges at være karakteristisk for den moderne engelske Typografi.

I enkelte Bøger havde man efterlignet Typografien fra Caslons Tid, og Resultatet var blevet forbløffende godt. Selv om saadanne Eksperimenter ikke har større Betydning for Nutiden, vidner det dog om en udviklet typografisk Kultur, naar Bogtrykkeren har formaaet at opfatte det karakteristiske i det ubehjælpomme, som skyldes Fortidens mangelfulde Teknik, for uden det bliver saadanne Bøger kun døde Kopier.

Disse Bøger fra de to første Aartier af det 20. Aarhundrede viste en Udvikling henimod Enkelhed og Klarhed i Typografien, og Udstillingen dækkede over, hvad man saa hos Boghandlerne. Ganske vist var der her ogsaa de velkendte Udgaver med fint Bind om en slet trykt Bog – til Bogskabsbrug –, men Hovedparten af de Bøger, der laa fremme, bar det samme Præg af Sikkerhed i Tilrettelæggelse, i Valg af Skrift, Format og Papir.

Ved Gennemgangen af den engelske Typografis Udvikling siden Morris kommer Spørgsmaalet: Hvordan staar det til i Danmark? Fik det 19. Aarhundredes store Gennembrud nogen Betydning for Danmark?

F. Henriksen og hans Samtidige skabte under Paavirkning af William Morris' Arbejde et Boghaandværk, der var dansk og som vakte Beundring i Udlandet. Men Sikkerheden og Enheden, der prægede Bøgerne i den Periode, er desværre forsvundet, og det er ikke sikkert, at de Bøger, der er sendt til Paris, vil begejstre nogen, for skønt der findes gode Enkeltheder, er der ikke noget fælles, intet udpræget Fysiognomi; og ingen vilde tænke, at de var fra et enkelt Land, hvis Danmarks Navn ikke stod over Montrerne.

Det bør ikke være saaledes næste Gang vi udstiller sammen med andre Nationer. Lad os som Englænderne bygge vort Boghaandværk op paa det 15. Aarhundredes Bogkunst og ikke paa tilfældige Perioder i Typografiens Historie. Lad os ved Tilrettelæggelsen af Bøgerne tage naturligt paa Opgaven og føje William Morris' Ord: *Bogen skal være let læselig* til Cobden-Sandersons: *Typografien skal søge at give Udtryk for Bogens Indhold*, saa har vi Grundlaget, hvorpaa vi kan skabe et Boghaandværk, der er Udtryk for vort Land og Tid – det der bør være alle danske Bogvenners Maal.